

irracionalisabbá válik, hovatovább olyan színpadon mozognak hősei, amelyen csak jelek láthatók díszletek helyett, beszédjük azonban mindvégig naturális közvetlenségű marad. A környezet és a cselekvő ember újabb nagyszerű ellentétpár, némelyik novella törekeny teste azonban nem bírja el ezt, s az író maga is érzi, hogy a jelképek végül önmaguk ellentétébe fordulhatnak, ezért is lassítja a tempót. Ez a világ az ő leleménye, ebben mozog igazán otthonosan, s ekkor válik egészen eredeti művésszé.

Franz Kafka nevét sokan leírták a *Bálnákról is beszéltünk*-kel kapcsolatban, s okkal, hisz a regény autós ámokfutói ugyanúgy nem érhetnek célba soha, mint a *Kastély* földmérője, sorsuk is a körülmények játékszere, mint *A per*-ben. A választott forma — az egyes szám első személyes beszédmód — azonban alapvető különbségek forrása: Szántó el tudja határolni magát ettől a világtól, nála a végzet nem szükségszerű, s épp a közeg illuzórikus volta miatt jelzi, hogy létezik ennél reálisabb világ is, amelybe visszaléphet az ember, s amely megajándékozta a biztonság nyugalmával. „*Minek a sok közbülső locsogás — írja egy helyütt —, amikor már tudom a végét? Hidd el, hogy csak az az ember beszél, locsog, akiben belül nagy láрма van. Énbennem egészen kitűnő a csend, igazán mondom.*” Egy önmagára rálelt, mondhatnánk „révbe jutott” egzisztencia mondhatja csak ezt. A regény világa persze ennek épp ellenkezőjét sugallja. De higgyük el Szántó Tibornak, hogy önmagában már keletkezése pillanatában meghaladta a *Bálnákról is beszéltünk*-et, s hogy ezt nem csak egy világlézés dokumentumának, hanem egy út zárókövének is szánta.

Azt persze csak találgatni lehet, hová, merre lépett volna. Amit befejezett, az is kerek egész, mert nagyon emberi. Amit kikísérletezett, s ami valóban egyénivé tette prózáját — amelynek valóban vannak epigonjai, mint Abody Béla megjósolta volt —, azt aligha folytathatja más, annyira szuverén, annyira egyéni színekkel rajzolta meg.

A vesztükbe száguldó autók még rohannak, de a kéz, amely felhúzta őket, elpihent már. Titoktartást fogadott, és sok titkát magával vitte. De amit itt hagyott, azt is érdemes megfejtetni. (*Magvető Könyvkiadó, 1971.*)

RÓNAY LÁSZLÓ

KOPASZ MÁRTA: EX LIBRIS